

Stavangeren

Medlemsblad for Byhistorisk Forening Stavanger

Nr. 1 2004

I redaksjonen:

Berit M. Grande, Reidar Frafjord og Kjell Petter Løhre.

Innhold

Leder	3
Av Berit Grande	
Den tredje Fredrik	4
Av Reidar Frafjord	
Korsfylket – en presentasjon og et debattinnlegg	8
Av Jan Gjerde	
Eiganesveien 3	12
Av Gunnar A. Skadberg	
Havnen	14
Av Anders Bærheim	
Formidling av lokalhistorie er ikke viktig og derfor ikke noe offentlig anliggende	18
Av Gunnar A. Skadberg	
Fra idyll til slum	22
Av Reidar Frafjord	
Hvem var Endre Nilsen Våland?	26
Av Gunnar A. Skadberg	

Medlemskap tegnes ved innbetaling av kr. 225,- for enkeltmedlemmer og kr. 375,- for familiemedlemmer.

Beløpet innbetales til konto 3201. 25. 37300.

Adresse: Postboks 351, 4001 Stavanger. www.byhistoriskforening.org

Org.Nr. 984 289 669

ISSN 0806 - 184 X

Program 2004

Mandag 23. Februar

Årsmøte med kåseri av Biskop Ernst O. Baasland med tittel
“Kielland og Oftedals Stavanger-sett fra sidelinjen”
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 19.00

Torsdag 25. Mars

Foredrag med Gunnar Skadberg med tittel
“Familien Cederberg – en kontrastfylt Stavanger-familie”
Sted: Stavanger Museum
Kl. 19.00

Onsdag 26. Mai

Foredrag med Torstein Jørgensen med tittel
“Stavanger som kirkeby i middelalderen”
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 19.00

Onsdag 25. August

Byvandring **”Fra Badedammen til Lervig”**
med John Gunnar Johnsen og Gunnar Roalkvam
Fremmøte: Bekhuset
Kl. 18.00

Onsdag 22. September

Kåseri av Kjell Gjerset med tittel **“Den historiske bløffen - Lindøy ”**
Sted: Arkeologisk museum
Kl. 19.00

Onsdag 20. Oktober

Kåseri av Tor Obrestad med tittel
“Alexander Kielland som redaktør og borgermester”
Sted: Arkeologisk museum
19.00

Onsdag 24. November

Foredrag med Hild Søby med tittel **“Stavangers arkitektur”**
Sted: Arkeologisk museum
Kl. 19.00

Lederens spalte

Med fullt fokus på fortiden formelig braste vi inn i 2004! Debattbølgene gikk høye om så vel bokutgivelser, som videre forskning av byens alder. Engasjement er flott, men når meninger brytes kan de involverte få høyst blandede følelser til den debatt som pågår. En utfordring er derfor å holde en form som til syvende og sist utløser det vi ønsker – utvidet kunnskap!

Byhistorisk forening har som formål å formidle kunnskap om Stavanger og skape interesse for byens historie og egenart. Gjennom foredragsvirksomhet og andre tilbud skal medlemmene trekkes aktivt med i foreningens arbeid og utfordres til selvstendig utforskning av Stavangers fortid.

Foreningen er *ikke* en kamporganisasjon, men en formidlingsorganisasjon som stimulerer til selvstendig arbeid for økt kunnskap om byens historie. Vi registrerer med glede at medlemmer kaster seg inn i den offentlige debatt. Vårt håp er at engasjementet utløser de ressurser som er nødvendige både for ny forskning og for det lenge etterlyste bokverk om byens historie.

– En kulturby med ambisjoner, med røtter fra middelalderen og frisk vekst i det andre tusenåret må vise evner til så vel historisk dokumentasjon, som historisk formidling. I foreningen venter vi i spenning!

Berit M. Grande

Den tredje Fredrik: *Professor Petersen*

Av Reidar Frajford

Fredrik Petersen (1839 - 1903)

I forrige nummer av STAVANGEREN, 4/2003, ble lesernet kjent med Jan Gjerdes engasjerte anmeldelse av Kåre Dreyer Dybdahls bemerkelsesverdige bok, *Vindmøllebyggeren*; beretningen om mecanicus og møllemester Friderich Petersen (1769 - 1810)

Sønnen Frederik (1803 - 1885) ble etter hvert den formelle og reelle lederen av firmaet J. A. Køhler & Co. Han hadde også interesse for arkitektur og ferdighet i å tegne. I 1833 bygget han første etappen av hovedhuset i Hillevåg, det nåværende *Køhlerhuset*. Her ble hans sønn, "den tredje Fredrik", født den 23. april 1839 etterat grosserereren sommeren 1838 var blitt gift med en dansk enkefrue, Johanne Christine (Hanna) Zeuthen, f. Christensen (1808 - 1878) .

Det var et svært velstående kjøpmannshjem Fredrik vokste opp i. Allerede som gutt fikk han sin egen ridehest og seilbåt. Han var tidligere utviklet enn sine jevnaldrede og langt mer moden, og dette medførte at kameratene hadde problemer med å forstå ham, ja, de oppfattet ham som litt underlig ! Hans ofte satiriske bemerkninger bidro også til at de trakk seg unna. Fredrik var derfor mye alene i oppveksten og lekte helst med seg selv.

Da var det godt å ha hjemmet som et trygt ankerfeste, og her hadde Fredrik en mor med utpregete kulturinteresser. For Fredriks senere livsutvikling var det av stor betydning at han tidlig lærte å kjenne og glede seg ved kulturverdiene. Interessen, ikke minst for det estetiske, fulgte ham gjennom hele livet og ble på forskjellige måter bestemmende for hans senere livsgjerning.

Hans far var en klok, klartenkt og energisk mann som i vesentlig grad levde og åndet for sin forretning, og som mer og mer kanaliserte hele sitt engasjement i firmaets utvikling. Fra faren er det tydelig at Fredrik arvet karakteregenskaper som kraftig vilje og et intellekt med sterke tilbøyeligheter til refleksjon og kritikk, fra moren inderligheten og hjertelaget.

Faren hadde naturlig nok et sterkt ønske om at sønnen skulle gå samme veien som han selv og etter hvert tre inn i forretningslivet. Han lot ham derfor begynne på engelsklinjen på *Stavanger lærde og Realskole* .Det er ikke noe som tyder på at faren på denne tiden har hatt noen særlig religiøs interesse, slik at han kunne øve innflytelse på sønnen i den retningen. Trolig ville han etter farens ønske blitt en fremragende forretningsmann i Sverige dersom ikke en sterk åndsmakt utenfra, som utgikk fra

Søren Kierkegaard og hans skrifter, hadde grepet inn i hans liv.

Fredrik var da i 17 - 18 års alderen, og betingelsene for at han på denne tiden kunne bli beveget av en slik begeistring for Kierkegaard, lå nå vel til rette. Bakgrunnen for den danske filosofens skrifter var nettopp den estetisk rettede danske kultur som Fredrik gjennom sin mor var ført inn i. Hadde han ofte følt seg ensom blant kameratene, fikk han her stifte bekjentskap med den store ensomme i tenkningsverden. Hadde han selv brukt ironiens våpen, møtte han nå en forfatter som hadde lært denne kunst til fullkommenhet. Dessuten ble han her stilt overfor en kristen tenker som uten avslag krevde absolutt lydighet mot kristendommens paradoksale krav.

Det som synes sikkert, er at det var Kierkegaard og hans tanker som førte til at Fredrik Petersen ble teolog. Han gikk altså på engelsklinjen på Kongsgård og skulle som faren bli forretningsmann. Nå slo han plutselig helt om og begynte å lese klassiske språk som gresk og latin. Til tross

for at han var privat dimittert, fikk han en ganske fin artium i 1857. At Kierkegaards tanker hadde gått igjen da han skrev sin oppgave i norsk stil, fremgår av følgende episode: Da sensuren for den skriftlige prøven ble opplest i Universitetets Aula, skal han ha blitt oppropt med navnet *Fredrik Kierkegaard Petersen* !

Året etter, i 1858, trakk grosserer Fredrik Petersen seg ut av handelshuset Køhler som han hadde ledet med stor dyktighet gjennom 25 år og flyttet sin forretningsvirksomhet til Sverige. Hustruen ble imidlertid boende i Stavanger inntil hun siden flyttet til sønnen i Kristiania. Det hadde sikkert vært grosserer Petersens plan å få sønnen med seg, men sannsynligvis har han motstrebende gitt etter for guttens ønske om å studere teologi, og muligens hatt det håp at han senere skulle ombestemme seg.

Samme år, 1858, tok Fredrik examen philosophicum med beste karakter og skulle så ta fatt på det teologiske studium. Imidlertid kom han til å tilbringe nesten halvparten av sin studietid i utlandet, i Berlin. For ham gjaldt det ikke først og fremst å

Den opprinnelige, enetasjes hovedbygningen i Hillevåg, oppført 1833.

Faren, grosserer Petersen (1803 - 1885)

få et levebrød, men også å kunne dyrke sine interesser som omfattet både filosofi og kunst. Faren var jo meget velstående og hadde god anledning til å holde sin eneste sønn i Tyskland. Imidlertid er det flere forhold som peker i retning av at det på denne tiden hadde utviklet seg et spent forhold mellom far og sønn som også fikk konsekvenser for sønnens økonomi.

Sommeren 1862 har Fredrik besøkt sin far i Sverige, antakelig på hjemvei fra Berlin. Mye tyder på at det i dette møtet har funnet sted et temmelig skarpt sammenstøt mellom far og sønn, og at faren har nektet sønnen videre understøttelse. Det synes klart at det er omstendigheter av økonomisk art som tvinger ham til å gå opp til embetseksamen tidligere enn beregnet. Etter å ha tatt praktisk teologisk eksamen gikk han foreløpig over i lærervirksomhet ved Aars og Voss's skole i Kristiania. På den tiden var det ikke uvanlig at unge teologer startet som lærere ved de høyere skoler før de siden gikk over i prestedtjeneste. Denne skolen ble opprettet i 1863, så Fredrik var

blant de aller første lærere ved skolen, som etter hvert fikk stor anseelse og søkning.

I oktober samme året kommer det også i stand en ordning som har til følge at han blir mer økonomisk uavhengig. Petersen senior gjør da opp med sin hustru, sine stebarn og sine egne barn. Man kjenner ikke grunnen til dette, men tenkelig er det at han nå ønsker å stå mer ubundet av familiehensyn i forhold til sin forretningsvirksomhet. Men etter familiens mening hang det også sammen med hans Swedenborgianisme. I Sverige var nemlig grosserer Petersen blitt grepet av en svermerisk farvet religiøsitet som også medførte økonomiske ofre. Han opprettet etterhånden en hel stiftelse som kostet mange penger. Denne formen for religiøsitet fikk ikke noen betydning for sønnen. Tvert imot fjernet de seg enda mer fra hverandre. Forholdet mellom dem var i lang tid meget kjølig, og etter tradisjonen var det først ved farens dødsleie at det kom i stand en slags forsoning.

Ved oppgjøret i 1863 fikk grossererens hustru de 6.000 spd. hun hadde brakt med seg ved giftermålet, og hvert av barna 2.750 spd. I samme dokument fraskrev dessuten samtlige seg enhver fremtidig arvefordring. Fredrik hadde nå både en fast lønnet stilling og en del midler i bakhånd. Han kunne derfor stifte sitt eget hjem, og den 23. april 1864 inngikk han ekteskap med Alida Georgine Brun (1839 - 1909). Skjønt hun i senere år var meget sykkelig, skal dette ekteskapet i høy grad ha vært harmonisk og lykkelig.

I årene fra 1868 - 72 var Fredrik Petersen universitetsstipendiat i teologi, en stilling som var beregnet på yngre vitenskapsmenn som skulle videreutdanne seg i faget sitt. En stor del av denne tiden oppholdt han seg på forskjellige læresteder i Tyskland. Stipendiatfunksjonen var imidlertid bare en gjennomgangsstilling. I 1873 utnevnes han til residerende kapellan i Skien hvor han kom til å virke i litt over 2 år. Nå kom han midt oppi menighetsarbeid i kretser hvor de teoretiske prinsippsspørsmål spilte en underordnet rolle.

De som hadde fryktet at han ville tale over hodene på folk, ble hurtig beroliget. Det viste seg at Pettersen med sin sterke sans for det formelle, også hadde evnen til å tale enkelt og lettfattelig, slik at alle hans tilhørere kunne følge med. Han ble snart kjent som en fremragende taler som ikke bare samlet store skarer fra selve byen, men også fra distriktet rundt omkring. Kirken var alltid fullstappet ved hans høymesser, og folk måtte være tidlig ute for å få seg de beste plassene.

Ved Universitetet hadde man lenge ønsket å få knytte til seg Fredrik Petersen, og ved kgl. res. av 6. februar 1875 ble han utnevnt til professor i teologi. Ved Det teologiske fakultetet stod det klart at man trengte en person som Petersen som fulgte med i tiden, og som kunne ta opp til løsning de nye problemer som nå reiste seg. Den "moderne vantro" nærmet seg Norges kyster med stormskritt og stilte både kirke og teologi overfor nye og store oppgaver. Apologetikkens tid begynte. (*Apologetikk* er den gren av teologien som har til oppgave å forsvare kristendommens sannhet)

Det vil falle langt utenfor rammen av denne lille skissen å trenge dypere inn i professor Petersens teologiske anskuelser. Her skal bare kort nevnes at han ved sitt foredrag i 1880, *Hvorledes bør Kirken møde Nutidens Vantro*, innledet den moderne teologiske historie i Norge. Mens andre teologer fullstendig hadde avvist alle forsøk på å forene de nye vitenskapelige resultater eller nye politiske ideer med kristendommen, var Petersens særkjenne som apologet hans vilje og evne til å se saken også fra motstandernes synspunkt og å gå inn på deres argumenter.

Han var også villig til å innrømme feil hos kirken og mangler i dens kristendomsforståelse. Teologien var mangelfull, men kristendommen selv behøvde ikke å lide noen som helst avkortning, det var hans faste overbevisning. Kirken og kulturarbeidet er to sider av menneskelivet som er bestemt til gjensidig å støtte hverandre; kirken som bærer av det guddommelige, og kulturen som det rent timelige, jordiske. Begge aspekter bør bli forent til et fullt, rikt og harmonisk menneskeliv

Selvom professor Petersen var radikal i sine synspunkter, var hans meninger i vitale trosspørsmål konservative. Han var på mange måter en overgangsteolog som i sin levetid nøt tillit også i den konservative leir, og som etter han var gått bort, ble tatt til inntekt for begge fløyer. Etter et kort sykeleie døde han, nær 64 år gammel, den 9. januar 1903.

En av de mange som hadde sittet under professor Fredrik Pettersens kateter, Ivar Holsvik, mintes mange år senere: "Nu er jeg selv grånet i den tjeneste han var med å oppdrage meg til, men enda er hans minne friskt og levende i mitt sinn. Jeg ser han for meg på kateteret i den teologiske eksamenssal; hans ranke skikkelse, hans vennlige ansikt, hans gode smil som lekte om munnen i glede, men ikke så sjelden kunde få et anstrøk av mild sarkasme, hans varme stemme som så villig bar hans klare tanker og hans gode, frigjørende ord til oss. Eller jeg tenker på ham i privat samtale hvor en kunde få komme frem med sine spørsmål og sine vanskeligheter og få hjelp og veiledning fra hans gode sjelesørgersinn. Hans minne har fulgt meg som en velsignelse, et solskinn i sinnet, til i dag."

Korsfylket – en presentasjon og et debattinnlegg

Av Jan Gjerde

Klargjøringer av et utgangspunkt

Undertegnede er ikke akademiker. Han er heller ikke journalist. Dette bidraget er ikke en anmeldelse av biskop Baaslands bok. Det skal imidlertid vedgås at jeg i 39 år har hatt informasjon og kommunikasjon som fag, og at jeg i deler av mitt yrkesliv har stått forskningsmiljøer nær. Jeg er heller ikke "troende", men regner meg som kulturelt sett kristen.

Artikkelen reflekterer kun min personlige leseropplevelse.

Lokalhistorisk litteratur – med røtter i forskning og fortellerkunst

"Korsfylket – Rogalands røtter inn i vår tid" (Mosaikk Forlag 2003) er skrevet i kjærlighet til den landsdel Ernst Baasland har tjent som biskop i fem år, en landsdel som forfatteren opplyser at han visste lite om før han kom til Stavanger. Man kommer ikke til Stavanger og Rogaland fra andre deler av Norge eller fra utlandet, uten at man skal dit.

Det finnes mange bokutgivelser fra de senere år som tar for seg Stavanger og Rogalands historie: Jeg nevner Stavanger Arkitektforenings banebrytende verk "En by tar form" (Wigestrand 1999) med bergenseren og tidligere forskningsstipendiat ved Historisk Institutt UiB, Anders Haaland, som forfatter, og jeg nevner dr. philos Hans Eyvind Næss, statsarkivar i Stavanger, som både som forsker og som formidler har plassert seg i fremste rekke, bl.a. med boken om "Gamle Stavanger." Nevnes må også dr. philos og førsteamanuensis Torgrim Title-

stad ved Høgskolen i Stavanger. Hans forskning og bøker om Erling Skjalgsson har gitt nye perspektiver både på Stavangerområdet og Norgeshistorien omkring det forrige årtusenskiftet. Denne oppregningen ville ha vært kritikkverdig om jeg ikke også hadde tatt med forskeren Torstein Jørgensen, professor i kirke- og misjonshistorie ved Misjonshøgskolen, som sammen med doktor i historie fra Universität La Sapienza i Roma, Gastone Saletnich, har forsket i Vatikanets arkiver og publisert boken "Brev til Paven." (Misjonshøgskolens Forlag 1999).

Denne oppregning er ikke gjort til forkleinselse for andre lokale forskere og faghistorikere som de senere år har publisert viktige bøker (og artikler i Museets  rbok og  tt og Heim) med temaer fra regionens og byens historie: Professorene Knut Helle og Berge Furre, byarkivar Bodil Wold Johnsen, historikerne Hans Storhaug, Kristin  ye Gjerde, Gunnar Nerheim, og Bjørn S. Utne, Jan Hendrich Lexow - for   nevne noen av dem som jeg har inkludert i mitt "byhistoriske bibliotek". I tillegg til dette kommer en lang

rekke med bøker skrevet av forfattere som ikke har faghistorisk bakgrunn – men som har levert verk som mange faghistorikere ”låner fra” og tar med i sine litteraturhenvisninger.

Tre bøker/verk må nevnes spesielt fordi de genremessig ligger nær Baaslands bok: Journalist, seinere redaktør i VG, Vegard Sletens bok ”Fram stig Rogaland” (Stabenfeldt 1943), tobindsverket ”Fra Vistehola til Ekofisk”, (Universitetsforlaget 1987). med Edgar Hovland og Hans Eyvind Næss som redaktører og ”Fra Rune til Rigg” av Hans Eyvind Næss og Eli N.Aga. (Kulturkonsult 2001).

Evne til å forene detaljkunnskap, oversikt og syntese

I dette selskapet skiller biskop Ernst Baaslands nye bok seg ut. Han har gitt oss en framstilling av Rogalands historie som spenner over en periode på mer enn 1000 år – og med troslivet og Kirken som den røde tråd i den omfattende veven som historien utgjør. Særlig den første delen av boken beveger seg i en kontroversiell del av vår nasjonale og lokale historie. Kildene er få og mangelfulle – og omdiskuterte. Og nye kilder dukker ikke opp hver dag. Derved er den forfatter som søker å formidle en bestemt historisk utvikling, gitt den begrensning det valgte utsnitt nødvendigvis må føre til, nødt til å bruke seg selv, sine kunnskaper og erfaringer i bred forstand som et verktøy. I den genren Baasland har valgt, er det viktigste ikke de faglige hypoteser som kunne ha vært framsatt, men de synteser som formidles. Viktig er det også hvordan temaer hvor det hersker faglig uenighet, blir presentert. Selve historiefaget kan i denne sammenheng bli for snevert. Her må man hente tilfang fra andre, tilstøtende fagområder, og slik representerer Ernst Baasland en betydelig tilvekst til Stavanger-regionens akademiske miljø. I litteraturoversikten har han tatt med 170 titler som tydelig understreker bredden i tilnæringsmåten.

Det er altså denne prosessen Baasland har følt seg kallet til å gå inn i og å formidle

til andre i tillegg til sin gjerning som biskop og kirkelig tillitsmann på en rekke andre områder. Dette gjør han på en spennende måte. Men han har også stukket hånden inn i et vepsebol. Stavanger Aftenblads anmelder har kommet til at ”Biskopens Rogalands-historie holder ikke”. (16.12.03), og kulturredaktøren karakteriserer avisens behandling av boken som ”vanlig journalistisk praksis”. (Rogalands Avis 23.12.03) . Begge er enige om at Baasland er inkompetent i forhold til den oppgaven han har tatt på seg. Anmelderen sier at ”Han tar i bruk historien, et fag han behersker dårlig”, mens kulturredaktøren følger opp i Stavanger Aftenblad i samme sporet den 22.12.03 med å karakterisere forfatteren som ”ufaglært” i historie. Anmelderen presterer også å hevde at forfatteren sannsynligvis er ukjent med historisk metode – forfatteren selv kan i et tilsvar den 19.12.03 opplyse at han har skrevet en doktoravhandling om emnet.

Kampen om historien – en kilde til konflikt

Kampen om historien kan være en rå maktkamp. Det dreier seg om status og posisjoner i snevre fagmiljøer, men også om politiske grupper og nasjoners identitet og eieomsrett til symboler. Jeg var i Beograd i sommer og fikk oppleve dette som aldri tidligere i mitt liv.

I grunnen handler Baaslands bok også om dette: Kristendommens dualistiske rolle i vår historie. Brutalt ble den påført oss av en bande røvekonger, men samtidig bar den i seg kimen til framveksten av nye, positive aspekter ved vår kultur og det religiøse liv. Deretter reformasjonen: Først og fremst danskekongenes tyveri av den katolske kirkes gods og gull til finansiering av håpløse krigsprosjekter og til egen vinning, men også et oppgjør med utvekster i kristenlivet under Rom. Og slik fortsetter det fram til vår tid: Biskopen formidler på en forfinet måte hvordan de unike kristelige tros- og kulturverdier gradvis påvirker vårt samfunn og vår hverdag. Han formidler hvordan kirkelige og kristne enkeltmennesker

gjennom personlige ofre og genuint engasjement er med og løfter lokalsamfunn og nasjonsbyggingen. Ikke minst under svartedauden var det Kirken og kirkens tjenere som bar de største ofre. De praktiserte sin tro og sin etikk på et personlig nivå som vi bare sjelden støter på i dag.

Strukturen gir føringer og makt til forfatteren

En bok av dette omfang og med et så omfattende tidsperspektiv – med så mange ulike fagmiljøer å høste kunnskaper fra – må nødvendigvis ha en stram struktur. Denne boken har flere slike strukturer og det gir – kanskje mer enn selve stoffet – forfatterens stempel på framstillingen, så å si makt over stoffet som nok kan provosere enkelte. En struktur er at den behandler historien stramt kronologisk, men med mange overraskende skift fra detaljer til de større linjer, og fra utviklingen i Kirken til den generelle samfunnsutviklingen. Dernest en religions-sosiologisk struktur, hvor han (blant annet) grovt deler inn de epoker som boken dekker i hovedgrupper: Ærekulturen basert på ættesamfunnets maktstruktur og med lokale kultsteder, så fryktkulturen med rikssamlinger, svartedaud og heksebrenning som hendelser – og med borgerkrig, sentralisering og danskevelde som viktige kulisser. Etter reformasjonen går vi inn i skyldkulturens århundrer, med pietismen som det kanskje klarreste uttrykk. Vår egen tid, f. eksempel de siste hundre år, er det ikke lett å sette merkelapper på, men Baasland behandler temaer som vekkelseskultur, Kirken både som kulturbærer og motkultur, Kirken i en overlevelseskultur og Kirken i en sekularisert overflodskultur.

Baasland lar ikke sitt personlige ståsted komme i veien for å formidle det han oppfatter som fakta og nyanser som er blamevende både for Kirken og enkeltpersoner i dens tjeneste. Men aldri vil man i teksten finne hovmod eller det som i min pietistisk pregete barndom på 1950-tallet ble kalt for "storaktighet". Selv i omtalen av hekseprosessene i Norge og i Stavanger gir han for

denne skribent nye perspektiver - til kunnskap og til ettertanke. Og som kontrast til vår tids "supermarkedetsreligiøsitet", hvor folkereligjøisiteten er levende, men lite autoritetstro, får han fram at pietismen også hadde sine viktige og positive sider. I det hele tatt framstår forfatteren både som intellektuelt romslig, men samtidig med klar forankring i et kristent og humanistisk preget verdisyn. Dette gjør at han i noen sammenhenger er for snill med Kirken. Kirken har både latt seg bruke av Makten og brukt Makten.

Historiefortelling som metode.

Innenfor forskningen har man et begrep som kalles for "kunnskapsoppsummeringer". Dette er betegnelsen på forskningsresultater som er samlet (av andre enn forskerne selv) med det spesielle formål å inngå i blant annet myndighetsorganenes eller bedrifters beslutningsprosesser. Baasland har vært nøye med å presisere at hans bok ikke er et forskningsverk – men en formidling av historisk kunnskap som han har funnet det viktig å nå ut med. Ett av hans mange utgangspunkt for boken er en voksende erkjennelse av regionhistoriens svake stilling i Norge. Dette har i særlig grad gått ut over Rogaland og Nord-Norge.

I boken finnes det hele 309 noter, hvorav 197 er rene kildehenvisninger. De øvrige er utdypninger, forklaringer av spesielle terminologier, statistikk o.a. som ikke passer inn i den løpende tekst, men som kan være av verdi for den spesielt interesserte. Forfatteren har øst av sitt overfløidighetshorn av kunnskaper og ikke minst forståelse av sammenhenger i historien. Likevel har han måttet tåle kritikk for at ikke alle årstall er korrekte og ikke alle er enige med ham i den beskrivelse han gjør av historiske sammenhenger.

Men han er også bevisst den problematisering som historiefortellingen i dette formatet innbyr til. Hans livssyn og verdibaserte ståsted som menneske må rimeligvis påvirke fortellingen. Men Baaslands har ikke

noe problem å gjøre det tydelig hva i teksten som er kunnskapsoppsummering som bygger på forskningsbasert og annet publisert materiale, og hva som er hans personlige tolkninger og vurderinger.

Rogaland – et Kirkelig og religiøst kraftsenter gjennom århundrene

Det er mange før Baasland, og som han også henviser til i sin bok, som har skrevet bredt og konseptuelt om Rogalands og Stavangers historie, herunder også regionens kirkehistorie og troshistorie. (Brøgger, Kolsrud, Erichsen, Helle, Petersen, Tveterås, Elgvin, Birkeki, Lillehammer, Lindanger, Lexow, Møllerop m.fl.) Det nye er at Stavangers biskop finner det nødvendig å fortelle både det lokale miljøet, men også fagmiljøene i Norge, at her er det fortsatt mye uutforsket land å gi seg i kast med. Og det er også verdifullt at han gir leseren kunnskaper om hvordan lokale utviklingstrekk faller sammen med eller endog påvirker og inspirerer utviklingen av det kirkelige og religiøse liv på nasjonalt plan, slik det eksempelvis skjedde da Det Norske Misjonselskap ble stiftet i Stavanger i 1842. Svært mye av vår kultur på dette området er hentet fra europeiske strømninger.

Rogaland er unikt

Rogaland skiller seg fra resten av Norge på mange felt. Vi var den siste landsdel som ble underlagt det første forsøket på riksdannelse på slutten av 800-tallet, og vi havnet på "feil side" da Olav Haraldsson, seinere Olav den Hellige, lyktes i å undergrave den rogalandske selvstendighet fram mot slaget ved Stiklestad i 1030. Rogaland var trolig den første del av landet hvor kristendommen slo rot i befolkningen. Og det gikk svært lang tid før at det som den siste katolske biskop på Stavangers bispestol kalte "denne fordømte vantro og lutheri, som mange dessverre er forblindet av", ble akseptert av befolkningen. Mye av dette henger nok sammen med landsdelens beliggenhet. Den var isolert, i perioder økonomisk svak og lå med ryggen til andre maktsentra i Norge, i hvert fall i

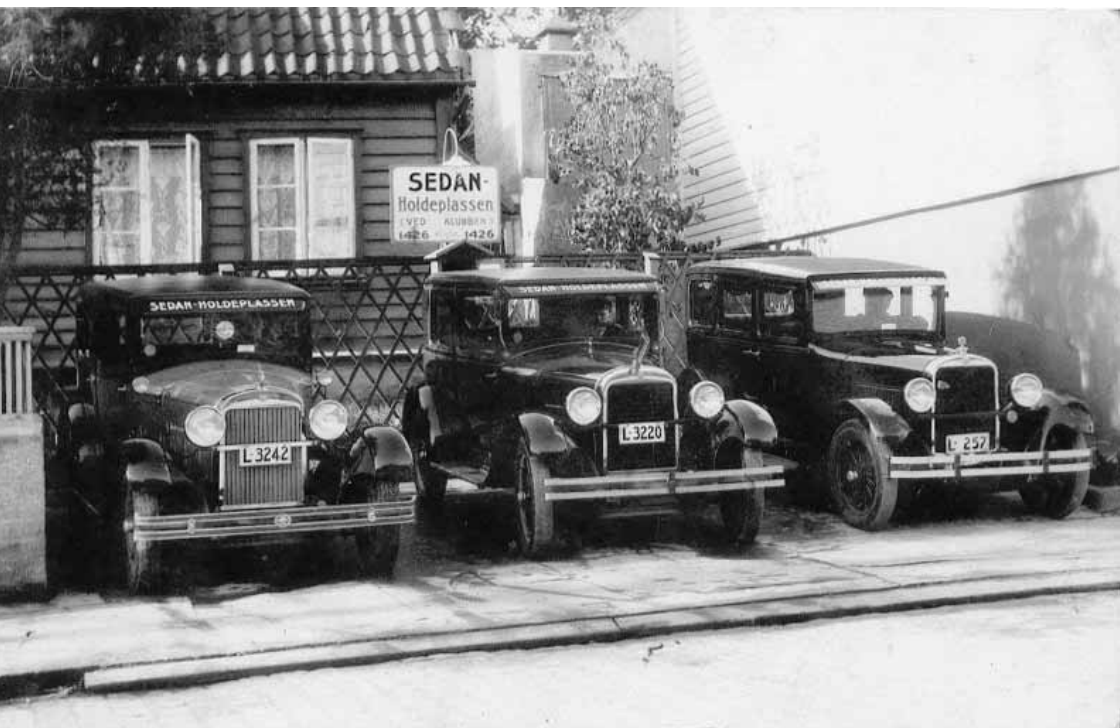
de perioder hvor makten ikke lå i Rogaland. Samtidig hadde landsdelen naturlig nærhet til landene rundt Nordsjøen og inngikk i allianser, kulturelle og økonomiske forbindelser med maktsentra i England og Danmark. Dette ga trolig kunnskaper og impulser som var mer eller mindre fremmede for resten av landet.

Samtidig har Rogaland i store deler av sin historie vært relativt fattig på egenproduserte materielle ressurser. Først da sildelinnsigene begynte i 1808, fikk landsdelen betydning i landets økonomiske liv. Dette ble starten på en utvikling som siden har plassert Rogaland som landets nest viktigste region. I europeisk sammenheng og perspektiv kanskje den viktigste.

Det siste ord blir aldri sagt ...

For sin bok om Rogalands historie har biskopen måttet tåle særdeles besk kritikk i og fra Stavanger Aftenblad. Anmelder, kulturredaktør og desk har etter min vurdering gitt et feil bilde av boken. Denne kritikk angår også Byhistorisk Forening, Stavanger, fordi foreningens stiftelsesgrunnlag nettopp var frustrasjon over byhistoriens stemoderlige behandling. Stavangerområdet er en smeltedigel. Mye er blitt bedre de ti siste årene, men fortsatt er det mye om å gjøre før byens historie er blitt et kulturelt felleseie og en del av regionens identitet. Dette er vår egen feil og det er en lokal utfordring å gjøre noe med det.

Kritikken fra Aftenbladet og avisens rolle i denne saken, krever en egen analyse og artikkel som det er for tidlig å skrive. Siste ord er ikke sagt i denne saken. La det likevel være nevnt, at på tross av Aftenbladets rolle i behandlingen av Baaslands bok, så er kulturredaktøren i Aftenbladet selv en eminent historieformidler, som viderefører en stolt tradisjon i avisens historie. Aftenbladets dekning av historiske emner vil bli brukt som kilder av både faghistorikere, forskere og amatører.

Eiganesveien 3

Av *Gunnar A. Skadberg*

Dette koselige fotografiet er tatt ved Eiganesveien 3 ca 1930. Sven Sjøthun het en av sjåførene i drosjebilene. Huset er bygd i 1860 står det over frontdøren mot Eiganesveien.

Eiganesveien 3 tilhørte opprinnelig Egenesløkke 3. Denne løkken ble festet av Tønnes Olsen Ullenhoug allerede i 1804. Tønnes Olsen Ullenhoug var født på Ullandhaug i 1764 som sønn av gårdbrukerekteparet Ole Olsen Ullenhoug og Karen Torkildsdatter. Tønnes drev som høker og baker i Stavanger og ble gift i 1799 med Anna Johanna Leganger Johansdatter Butler, født i Strandebarm i 1759 (datter av Johan Gal-

tung Butler og Kari Hansdatter Litle Fosse.) Anna døde allerede i 1830, og Tønnes døde på Tunge i 1851.

Løkken på Egenes ble da (1851) solgt til herbergerer Samuel Olsen som samtidig kjøpte et bruk på Våland fra Ullenhougs dødsbo. På Våland bygde Olsen våningshus med seinere adresse Bernhard Hansons gate 6. Men han levde først og fremst gjennom sin herbergerervirksomhet fra "Hotel du Nord" i Kongsgate 6.

Etter at Olsen gikk konkurs i 1874, ble både Egenes-løkken og gårdsbruket på Våland solgt til Peter B. Juel. Men før denne tid må enkefru Rakel Sørbø ha kjøpt

den tomten der Eiganesveien 3 befinner seg, og trolig var det hun som satte opp det vakre huset der i 1860.

Thore Thorsen Sørbø ble født på Sørbø i Høyland i 1802. Sammen med broren Gunder flyttet han til byen der han livnærte seg som snekker og bøkker mens Gunder i 1824 fikk svennebrev som garver og overtok garveriet Lauritz Smith hadde anlagt ved Breiavatnet i 1734 (Olafskleven 4). I 1836 kjøpte de to brødrene bruk 8 på Madla, kalt Sandal. Thore giftet seg i byen med Rakel Maria Torsdatter Uskjo (1805-1871). Familien flyttet til Sandal, men i 1844 drog Thore til sjøs og vendte aldri tilbake. Det er mulig at Rakel flyttet til byen og bodde på Eiganesveien fra 1860 da sønnen Tobias Thorsen overtok bruk 8 på Madla. Rakel kalte seg da for Rakel Egenes, noe som betyr at hun må ha bosatt seg på Egenesløkkene.

I 1865 solgte i alle fall enkefru Rakel Sørbø sin eiendom på Eiganesveien til Olaus Steffensen Fuglestad for 1300 spesidaler. Steffensen var født i Fredrikshald il 819 og han var gift med Marte Maria (født i Stavanger i 1828). Ekteparet hadde fire

barn og drev handelsvirksomhet fra hus nummer 370 som tilsvarer Nygate 1.

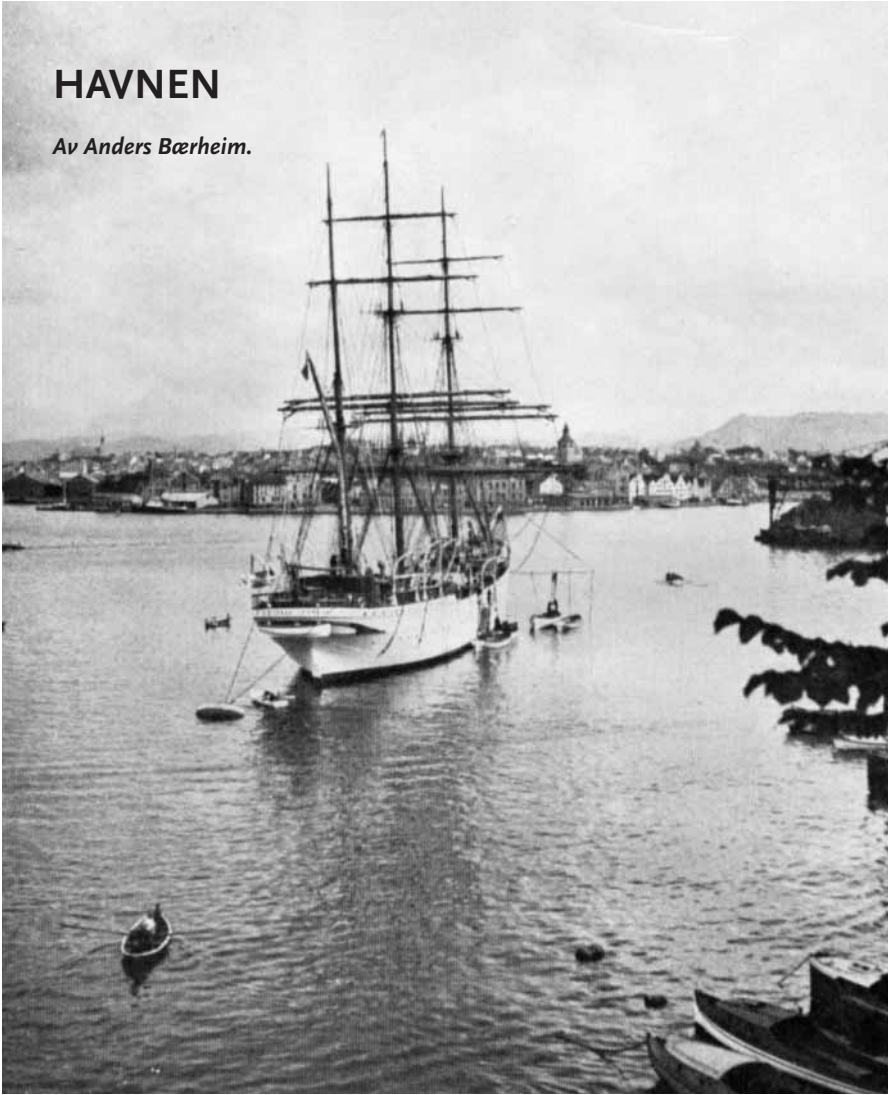
Skjøtene på Egenesløkke 3 og Samuel Olsens gamle bruk på Våland gikk begge videre til Salve Tollefsen Veen fra Bjerkeim i 1889 og så til Lars Pedersen Krågedal i 1890, men ifølge panteregisteret for Stavanger var det barna til skipper Ole Larsen (født i Skudesnes i 1857), Dorthea (født 1859), Laura Olena Elisabeth (lærerinne, født 1861), Andreas Robertsen (kontortist, født 1865), Johanne Margrethe (født 1870) og Ole Johannes (født 1875) som bodde i Eiganesveien 3 i 1885. I 1890 fikk de overta huset for 6000 kroner.

Søsknene solgte huset til Peter O. Gunvaldsen for 9500 kroner. Etter at Gunvaldsen gikk konkurs i 1918 overtok Stavanger Privatbank eiendommen. Men også denne banken gikk overende etter første verdenskrig, og i 1920 finner vi doktor Wilhelm Bøe fra Egersund og hans familie i dette huset. Etter andre verdenskrig praktiserte Dagny Fougner Pedersen som lege i Eiganesveien 3.

HAVNEN

Av Anders Bærheim.

Sjøverts gikk alltid Stavangers vei ut til omverdenen. *Havnen* - dens beliggenhet frem til storhavet, men godt beskyttet var vel den avgjørende faktor da fylkets makt og kultursentrum i 1000 årenes hårde krietid ble flyttet fra Sola til Stavanger.

Op fra austre og vestre våg [Østervåg-Vågen] har de første gårdene ligget. Valber-

gjet som utkikspunkt kanskje forsvarsverk for disse.

På høidedraget hvor de krokete smale gatene ennu skiller mellom kvartalene i gamlebyen stod engang *steinen* som Stavanger Museum nu gjemmer.

Høi og rank stod den mot himmelblånet, og runene som kan læses idag

Holmens almending og "Søilå". 1860 årene.

forteller at Ketil reiste den over sin kone Jorun Uthorms Datter. Stavangermannen Ketil må ha hatt stor makt og estetisk sans som kunde reise denne vakre steinen. Ved sundet i ly bak holmen lå vel naustet med vinterhi for skibet hans. En blå vårdag stod han seil ut vågen med last av skinn og hjemlig vare til farmannsferd i aust eller vestervei. Senhøstes sløret han igjen inn fjorden om Tunge med fremmed last - nye inntrykk og tanker fra folk og forhold der ute.

Ketils vei blev *Stavangernes vei* ut til omverdenen og til den vesentligste livberging for sig og sine.

År skiftet og århundreder med. Naustene forsvandt og brygger kom i stedet. Små brygger og store. Navn fikk de efter gården eller mannen som eiet dem. Fra bispens ved bygrensen i austre til Olavsklostrets [Svendsebryggen] ved bekken i vestre våg.

Seilskutene ankrer på Vågen. Seil beslås og korn skifter med sild i rummene. Det er travle dager på Stavanger havn og skibsverver. Det gir arbeide og penger så det skinner fra rutene i alle de små hjemmene.

Vågen 1880 årene.

Strandsiden før kaien kom.

Mellem bryggene kommer sjøhusene op - fler og fler, større og større ettersom årene går og skutenes tonnasje øker. På brygger og sjøhusmurer får havnevesenet sine «festigheter» hvor seilskutene legger op for vinteren - til sine tider så stengende tett at sjøhuseierne inngir klage, men havnekassen får sine inntekter til å møte nye store krav med som de kommende år stiller. Det er fullriggernes, ostindiafarernes tid.

Men tideskiftet er inne. En dag kommer en fremmed ny skibstype skummende innover mellom Tjuvholmen og Kalhammar-

landet. Uten seil, men med larm og svart røyk over farkosten. Den ankrer op på vanlig vis utfor «Søilå». Snart viser det sig at til den nye skibstypen hører en ny bryggetype. Dampskibene kommer. Stavanger havn må legges om. Den får sin første kai. 40 alen lang blir den og koster omkring 1000 speciedaler. Tradisjonen tro legges den i umiddelbar nærhet av støen hvor engang Ketils naust stod i ly av holmen.

Denne eksisterer ikke mer som holme. Den er blitt bydelen Holmen. Sundet er utfylt, gater er lagt og batteriet «Skandsen» kan få sitt krutt transportert ut pr. hest og kjerre. Snart skulde de gamle kanonene derute ha løst sine siste skudd. Dynamit-

Tideskiftet er inne.

Den første kaien. "Søilå" på Holmen

ten nivellerer bort de foreldede forsvarsverkene og kanonene settes på kant som fortriningspeler i nye kaimurer.

Stavanger sikre - lett tilgjengelige - sentralt beliggende havn trekker stadig nye dampskibslinjer til sig. Som naturlig konsekvens kommer nye kailinjer. De strekkes hundreder av meter hele strandlinjen rundt. Foran sjøhusene som tidligere speilet de høie vindeloftene i den rene klare sjøen og hvor førebåtene losset og lastet, går nu tungtrafikken med jernbane og bil.

Stavanger havn har en dobbel front utad de store oversjøiske forbindelser innover rutene på Ryfylkefj ordene. De får begge sine egne kaier som etterhånden optar i sig de gamle bryggeplassene: Kranen - Knudsebryggen - Butlerbryggen - Dahlebryggen - Svendsebryggen - Torvehryggen - Byfogdbryggen - Stadshauptmann Hansens brygge - Felthusalmendingen - Skidenhal - Holmens almending - Stenbryggen - Houebryggen - Bredalmendingen - Laksebryggen og Bispebryggen.

2000 meter moderne kaimur binde dem sammen og 30 fots dybde gir vann nok for Atlanterhavslinieren og motorraceren fra Stillehavskysten. Ca. 6 millioner kroner ligger i Stavanger kaier.

Som perler på snor lå engang bryggene sjølinjen rundt. Hver med sin lille stump historie, sin tradisjon fra florisante tider, da seil blev satt og anker heist - og fra stille solblanke dager når guttene fra strøket omkring sad på bryggå å fiska stinta.

På Fiskepiren kl. 6 om morgenen. Brislingen kommer.

Olivenolje på kaien.

Stintefiske på Skagenkaien.

Formidling av lokalhistorie er ikke viktig og derfor ikke noe offentlig anliggende.

Av *Gunnar A. Skadberg*

Alan Bullock forteller i sin store Stalin-biografi at den sovjetiske tyrannen sørget for å eliminere landsbyenes fortellere slik at lokalmiljøenes legender og historier ble fjernet en gang for alle. Skulle fortiden viskes fra menneskenes sinn, måtte kulturbærerne skaffes av veien. Slik ønsket Stalin å bryte lokalsamfunnet ned fra innsiden.

I romanen "Unntakstilstander" skriver den sør-afrikanske forfatteren André Brink: "I begynnelsen var ordet, vi har det fortsatt hos oss. Det er kanskje det siste tegnet på verdighet. Vi må fortelle historier, for det er det vi blir skapt av."

I boka "Kulturbærende fortellinger, barn og skole" hevder Ruth Danielsen at "det er gjennom fortellingene at barna lærer kulturens verdier" og etter hvert blir seg sin identitet bevisst.

Og i boka "Om å fortelle fortiden" skriver Jan Bjarne Bø" ved Høyskolen i Stavanger: "Fortellingen er ikke bare et redskap elevene kan bruke for å takle nye problemstillinger i undervisningen og ellers. Den enkelte elev kan også styrke og utvikle sin identitet ved å skape fortellinger om seg selv og sin rolle i verden."

Alfred Hauge samler essensen av sitt forfatterskap i uttalelsen om at dette forfatterskapet er gjennomsyret av "gleda ved å eksistera innafor ei avgrensing som gjer ein medviten om identitet."

Jeg skriver og forteller mine historier for å skape mening til mitt liv – og kanskje

til mine elevers. Vi lever alle i spenningen mellom håpet om mening og frykten for at den eneste meningen med livet er at det ikke er noen mening. I mitt liv har den historiske fortellingen alltid skapt mening til øyeblikket.

Mitt barndomsland var fullt av historier som spente over et vidt register av sjangere og tidsepoker. Jeg husker farfar fortalte at han hadde snakket med en mann som hadde deltatt i Napoleonskrigene. Plutselig kom den vesle franskmannen faretruede nær gutten som lyttet. Avstanden i tid følte med ett som eliminert.

Jeg lyttet til de gamle med hørsel, fantasi og følelser – slik de hadde lyttet til sine eldre som igjen hadde lyttet til sine forfedre og -mødre – med alle sanser åpne. Fortellingene satte meg inn i den store sammenhengen. Jeg ble klar over meg selv og min egen identitet som noe enestående i universet og skjønnte at min tid i verden kom til å bli kort, men at jeg hadde vært usedvanlig heldig med oppholdssted! Fortellingen gjorde meg også gradvis bevisst på at jeg var sentrum i mitt eget ufattelige univers.

Som voksen er jeg betatt av hvilken skatt jeg har fått i gave av mine formødre og forfedre, og jeg har en hardnakket visjon om å få lov til å bringe fortellingen om oss selv videre til nye generasjoner rogalendinger. For hver ny generasjon har behov for å få fortalt historien tilpasset sin tid.

Som ung og fersk lærer omkring 1970 oppdaget jeg at mine høresvake elever på Auglend skole syntes det var morsomt å slå følge med læreren til lokaliteter omkring skolen, for å se og lære om hendelser som hadde funnet sted der fordem. Jeg forstod at de syntes at dette var kjekkere enn å sitte inne i klasserommet å lese i læreboka. Å konkretisere historien var selvsagt viktig for mine språkfattige elever, men også blant hørende elever fant jeg den samme følelsen av å oppdage noe om seg selv i møte med den "nære" historien".

Denne innsikt skapte i meg en visjon om å samle lokalhistorisk stoff fra hele byen, strukturere og redigere det til bruk for mine kolleger i skolen. Jeg bukte mye fritid og ferier på dette arbeidet de neste 25 årene, og jeg valgte å organisere stoffet innenfor 25 geografiske områder. Jeg tilbød mine 3000 maskinskrevne sider til skoleverket slik at mine kolleger deretter skulle kunne gå til skolens lokalhistoriske bibliotek og ta ut det stoffet han/hun hadde bruk for om Skagen, Rådstuen, Breiavatnet, Kirkegaten, Prostebakken, Nedre Strandgate 9, Bjelland, Alexander og Kitty Kielland, Corneles Cruys, Mette Christine Zetlitz osv. osv. Jeg ble særlig inspirert til å arbeide videre med mitt prosjekt etter at undervisning i lokalmiljøet kom så sterkt inn i læreplanene for skolen fra og med planen fra 1974.

De ambisiøse læreplanene som har vært produsert på løpende bånd av ulike regjeringer etter planen fra 1974, samsvarer ikke med økonomien i de kommuner som er satt til å sette planene ut i livet. Jeg har i alle fall ikke vært i stand til å finne noe mottakereparat for mine lokalhistoriske skrivelser verken innen byens skole- eller kulturetater. Situasjonen fortoner seg noe absurd. Mine overordnede oppfordrer meg til å arbeide for å gjøre mine elever kjent i sine nærmiljø, men i det øyeblikket jeg framskaffer slikt stoff til bruk for mine kolleger og våre elever, leter jeg forgyeves etter interessenter blant mine overordnede i Stavanger

kommune. Mens kommunaldirektøren for skole og barnehage lot være å svare på mitt tilbud om å lage bøker å la "Madla i fortid" for alle bydelene i Stavanger, svarer kultursjefen på mine henvendelser enten med avsalg på søknadene eller med å tilby støtteoppkjøp av ferdige bøker. Tror han at jeg gambler med private pengemidler for å få gitt ut lokalhistorisk materiale som tilfredsstillende kravene læreplanene stiller til kommunale skole- og kulturetater? Og er det virkelig meningen at markedskreftene som skal styre om slikt stoff blir publisert? Hvor blir det i så fall av den manglende dyrkingen av våre helter som kultursjef og ordfører snakket om i et intervju med "Rogalands Avis" for et par år siden? Hvem skal gjøre våre elever kjent med "helte" som Peder Severin Krøyer, Lars Larsen Geilane, Børge Olsen-Hagen og Gustava Blom Kieland hvis ikke våre myndigheter føler noe ansvar i forhold til publisering av nytt stoff om disse personene?

Jeg føler meg som et gammeldags bybud som høflig følger metallskiltets oppfordring om å bruke bakdøra, der jeg med lua i neven tilbyr mine varer til kommunale- og fylkeskommunale representanter, men blir avvist med produktene med mindre jeg betaler for at varene skal tas imot – varer disse personer er ansatt for å formidle videre til barn og unge i denne byen og dette fylket! Her får de varene på et sølvfat, men de avsetter ikke tid til å se nærmere på dem en gang! En saksbehandler med etternavnet Reilstad avviser en søknad om å få publisere nytt stoff om Norges første utvandring til Amerika, der bygda som bærer hans etternavn står i sentrum. Begrunnelsen for avslaget er at stoffet blir for periferert! Har han ikke hørt om en mann som heter Karsten Alnæs – som nettopp tar utgangspunkt i mikrokosmos for å fortelle noe viktig om det generelle og universelle? Er det rart jeg føler meg på feil klode?

Mange lokalhistorikere før meg har møtt veggen i sine forsøk på å få publisert verdi-

fullt, historisk materiale. Gottfred Borghammer, Sigurd Rygh og Per Asbjørn Holst ved Høyskolen i Rogaland hadde og har også utarbeidet verdifullt lokalhistorisk materiale som ikke kommer offentligheten i hende på grunn av manglende økonomisk støtte.

Martin Nag går sine egne kronglete veier for å få ut sitt materiale. Ekteparet Alsvik på Madla, Torgrim Titlestad, John Gunnar Johnsen, Gunnar Roalkvam, Inge Bø og andre har måttet etablere sine egne forlag for å få publisert det skattkammeret av ånd til berikelse av lokalmiljøet de har skapt i seinere år. En nylig utkommet forskningsrapport konkluderer da også med at Stavanger har lite å "breste" seg av når det gjelder satsing på kultur. Når får vi en samlet historiebeskrivelse av byen vår? Skal Stavanger bli den siste kommunen i fylket som gir ut sin gard og ætt? Vi mangler nemlig et slikt bokverk for tidligere Hetland kommune, Egenesløkkene og Storhaugmarken. Stavanger er havnet i bakevja når det gjelder å ta vare på sin egen historie.

Jeg har nettopp hatt gleden av å få i hende boka "Vindmøllebyggeren" av Kåre Dreyer Dybdahl. Boka er utgitt post mortem av Dreyer Dybdahls familie som har brukt sine oppsparte pengemidler for å ære en kjær familiefar og i respekt for det arbeidet han utførte con amore til den byen han var så glad i. Boka som er formet i romanform gir et morsomt og lærerikt bilde av Stavanger i første del av 1800-tallet – en pedagog verdig! Dreyer Dybdahl var ikke i stand til å få publisert sitt verdifulle materiale grunnet manglende mottakerapparat for slike publikasjoner i Stavanger og grunnet manglende evne til å prioritere det vesentlige fra det uvesentlige blant folk som er betalt for å skille klinten fra hveten innen kultursektoren i byen vår. Grunnet manglende interesse fra offentlige etater fikk Dreyer Dybdahl derfor aldri oppleve å få se sitt spenstige produkt på trykk. Vi kan føye til at der fins nok et spennende manus etter Dreyer Dybdahl som han har kalt "Frihete-

nes pris" og som gir et levende og godt dokumentert bilde av Stavanger i siste halvdel av 1600-tallet, der hører og hospitalsforstander Daniel Trebonius står sentralt – han som sørget for at gjemmeleken i Stavanger og omegn ble kalt for å leke Trebonius fra 1682 til 1952!

I et intervju med Halvor Sivertsen i Rogalands Avis 29. desember 1973 uttalte tegneren og lokalhistorikeren Gunnar Wareberg dette i forbindelse med sin 85-års dag: *"Stavanger kommune har gitt ut noen bøker om Stavangers historie. Andre er gitt ut mer eller mindre privat på forretningsmessig basis. Ellers er det en mengde personer som samler inn opplysninger av ren samlerinteresse. Men Stavanger ligger langt tilbake for blant annet Bergen by. Der har de ansatt en spesiell mann som bare har som oppgave å samle inn alt det han kan klare å oppspore av bilder og stoff fra Bergen og byens innbyggere med opplysninger av interesse for ettertiden. Det bør også Stavanger få. Men det må skje snart, ellers blir det for sent."* Vi kan føye til at vi vet at flere andre norske byer har ansatt egne kulturformidlere for å bringe fortellingene og historiene fra lokalmiljøet videre til skoleelever.

Det er 30 år siden Gunnar Wareberg uttalte ovenstående. I mellomtiden er det blitt for sent, for både han og flere andre uerstattelige lokalhistoriske tuntrær er borte, og ingen offentlig instans har til denne tid tatt opp Warebergs utfordrende hanske.

Vi kan alltid stille spørsmålstegn ved om våre politikere prioriterer rett når de satser stort på prestisjepregede prosjekter som Gormleys jernfigurer og europeisk kulturbyprosjekt, nytt musikkenter, nytt fotballstadion og når de takker nei til tre millioner kroner for å gjenreise Kiellands hus ved Breiavatnet. Etter å ha sett hva Michael Nygård og hans fremragende arbeidere har fått til med hovedhuset på Köhler-anlegget der bare rammene stod igjen av det opprinnelig huset, er i alle fall jeg overbevist om at våre politikere gjorde en kjempetaffe da de takket nei til kulturkroner i mil-

lionklassen som så overdådig dalte ned fra himmelen. Da jeg besøkte Astrup-tunet i Jølster sommeren 2000 var jeg mer opptatt av det husene var fylt med enn av hvilke hus som var de opprinnelige og hvilke som var kopier av de opprinnelige. Det er et luksusproblem når vi har pengene og det overordnede målet er å gi rom for noe av det beste av kultur vi kan by land og verdensdel fra Stavanger.

Om fortellingen og vår nære historie er så viktig som mine hjemmelmenn hevder i innledningen til denne artikkelen, blir det likevel for snevert å bare sette prosjektet "Formidling av lokalhistorie til barn og unge" opp mot hva sparsommelige kulturmidler skal brukes til. Vi kan like gjerne sette vår visjon opp mot uttellingene til veibygging og anlegg av rundkjøringer i million- og milliardklassen, for det har vi råd til, og ingen lager rabalder av prisen på nye rundkjøringer eller tunneler. Men skal vi erstatte trehuset til byens største sønn, i hjertet av byen, da blir det engasjement og rabalder.

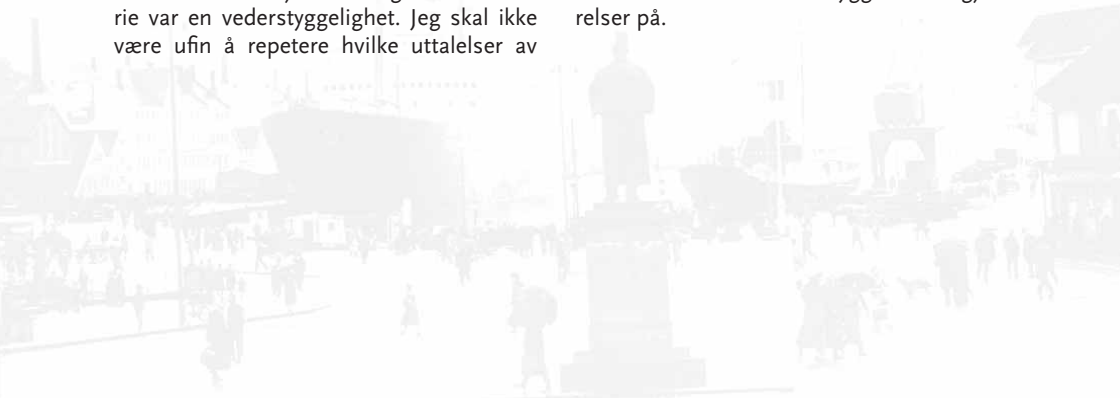
En undres over hvorfor kulturformidling til barn og unge regnes som mindre verdifullt enn formidlingen til voksne. (Jmfør Astrid Lindgren som aldri ble innstilt til Nordisk Råds litteraturpris eller fikk Nobelprisen i litteratur.) Er det ikke høyverdig og prestisjefullt nok å henvende seg til barn og unge? De unge trenger mer enn festivaler og happenings av ulike slag, de trenger også kunnskaper om sitt ståsted i verden og sitt utkikspunkt i tilværelsen.

Kjølv Egeland uttalte en gang at politikere som ikke kjente sin egen lokalhistorie var en vederstyggelighet. Jeg skal ikke være ufin å repetere hvilke uttalelser av

vankunne som er falt fra kulturpolitikere om byens historie bare i løpet av de to seineste årene, men også disse politikerne har et tydelig behov for oppjustering av sine kunnskaper om den byen de er satt til å lede og forvalte, for alt for mange "feilskjær" har funnet sted gjennom Stavangers historie fordi vi manglet en Einar Hedén som hadde oversikt og perspektiv nok til å se hva som tjente til beste for menneskene i byen.

Kunnskapene om byens historie er heller ikke imponerende blant byens lærere som skal formidle den lokale kulturen videre til neste generasjoner stavangere. En rask sjekk rundt bordet i spisefriminutt nylig angående gatenavn i sentrum av byen, gjorde dette åpenbart. Bare få visste hvor Hospitalsgate, Laugmannsgate og Klubbgate befant seg, og ingen kunne gjøre rede for opphavet til navnene. Disse lærerne trenger en hjelpende hånd når de skal gå ut til elevene for å fortelle historien om oss selv. Hvem skal gi dem denne håndrekningen? Jeg savner en bevisst politikk fra mine kommunale overordnede på dette området.

Siden jeg har gitt opp noen offentlig satsing på å gjøre lokalhistorien tilgjengelig for dagens barn og unge, frier jeg nå til bypatrioter som sitter på store formuer. Jeg drømmer om et fond på noen millioner kroner som forvaltes av et styre som igjen peker ut prosjekter som fortjener å realiseres for å nå fram til målgruppen: våre håpefulle – de som representerer framtiden og som skal overta denne byen etter oss, slik at de har fundamentet å bygge sine avgjørelser på.

Fra idyll til slum

Av Reidar Frafjord

Etter storbrannen i bystrøkene Østervåg, Bakken og Holmen i mars 1860 ble det ned-satt en gatenavnskommisjon som hadde som mandat å gå gjennom samtlige gate-løp i byen vår. Oversikten fra 1861 tar for seg 112 navn og starter med *Løkkeveien*

som nr. 1: "*Dette Navn foreslaaes for den lange Veistrækning, som gaar fra Stadtshauptmand Hansons Port (ved Olufstro) i Sandvigen og indover i sydlig Retning forbi Veiskillet ved Hannesdal eller Sjøvelandsstykket, og nedad til Stavanger Bys Grændsesteene*

Familieidyll i Løkkeveien 54. Bakerst tre kvinner fra venstre: Christiane Marie Eckhoff, død 1893, Mathilde A. Eckhoff, f. 1871 (den ene av Stavangers første, kvinnelige artianere), og Johanne W. Eckhoff. Foran fra venstre: Overlærer Wilhelm A. Eckhoff, f. 1832, hans hustru Ingeborg Laura Eckhoff, Else Marie Eckhoff, f. 1865, Christine Margrethe Eckhoff (overlærerens søster) og telegrafbestyrer Adam Lund.

ved Bispeladegaard. Veien stryker langsmed en heel Deel af de Byen tilhørende saakaldte "Stykke", der dog ogsaa her i Byen i det officielle Sprog fører navn af "Løkker". Hidindtil har denne Vei gaaget under løse og ubekvemme Navne saasom: Veien paa Egenæs - Egenæs - Tverveien.

I sin lille bok fra 1996, "Gatenavn på Vestre platå", karakteriserte Jan Gjerde Løkkeveien som vår første "ringvei", en etter min mening dekkende betegnelse på en gate som fortsatt har overordnet funksjon som forbindelseslinje mellom byens nordlige og sydlige områder.

I dag passerer over 20.000 biler gjennom denne gaten hvert eneste døgn, og antallet i de kommende årene vil nok ikke akkurat vise noen nedgang! Den fordums handle- og kulturgaten er kort sagt i ferd med å bli kvalt av trafikkstøy og eksos, og flere hus fikk etter hvert preg av slum!

Det mest grelle eksempelet på forfallet i Løkkeveien fant vi i nr. 54. Ta først en titt på

Løkkeveien 54 sett fra gårdsplassen ved årsskiftet, 2003/2004

den avdempete atmosfæren som hersket i dagligstuen i Kongsgårdlærer W.A. Eckhoffs bolig tidlig på 1890-tallet, hvor trafikkstøy og forurensning ennå var en utopisk virkelighet.

Kast så et blikk på husets eksteriør, baksiden mot gårdsplassen og fremsiden mot Løkkeveien, slik det fortonte seg ved årsskiftet 2003/2004. Det var forløpt flere generasjoner siden bygningen huset en hel familie; en rekke butikkeiere hadde i årenes løp drevet forretningsvirksomhet her.

Boligen som ble oppført ca. 1870, ble revet rundt 20. januar i år, og kommunen har gitt tillatelse til et nybygg i fire etasjer. Byantikvaren hadde ikke noen merknader til at huset ble sanert; man viste blant annet til at bygningen var i svært dårlig forfatning. Er det imidlertid slik at man gjennom flere år kan la eldre, i utgangspunktet

Eckhoff - huset, Løkkeveien 54, like før huset ble revet.

Løkkeveien 54, etter rivingen, (Bethel i bakgrunnen)

kulturhistoriske bygninger forfalle, for deretter å omgå reguleringsplaner ? Det kan også nevnes at forfatteren av Stavangersangen, adjunkt Salve A. Haugland, var lei-boer her hos sin kollega fra 1870 til 1873.

En annen bygning i dette gateløpet, nr. 88, var den aller første eiendommen som ble oppført på vestsiden av Løkkeveien i 1852, da utparselleringen av Thomsehagen tok til for litt over 150 år siden. Jeg stiller spørsmålet: Hvordan kan politikere, byråkrater i Stavanger Kommune og ikke minst personene i nabolaget, godta et slikt sjenerende element i kulturbyens travle gatebilde uten å reagere ? (Bemerk ellers hvor vedlikeholdt "Westlyhuset" til høyre på bildet er, hjørnehuset av Løkkeveien/Stokkaveien.)

Løkkeveien 88, eiendommen som først ble bebygget i Thomsehagen i 1852.

Hvem var Endre Nilsen Vaaland?

Av *Gunnar A. Skadberg*

Julen 2003 gledet jeg meg over to nye tilvekster til Stavangers lokalhistoriske bibliotek, Kåre Dreyer Dybdahls "Vindmøllebyggen" og "Med havet som siktemål", historien om Stavanger sjøfartsskole.

I sistnevnte bok fortelles det innledningsvis om etableringen av sjømannsskolen i Stavanger i 1853, der den nye skolen måtte konkurrere med private navigasjonslærere om de vordende skipsoffiserers oppmerksomhet og interesse. Som den fremste av disse privatlærerne nevnes skomakermester Endre Nilsen Vaaland som den mest søkte. (Kvekerhøvding Elias Tastad hørte også til byens dyktige navigasjonslærere). "Det er ukjent hvilken bakgrunn Vaaland har hatt" skrives det side 18 i boka. Det kan derfor kanskje være av interesse å vite hvem denne skomakermesteren og framifrå navigasjonslæreren var?

Endre Nilsen Vaaland ble født 24. september 1801 på en husmannsplass i skrånningen opp mot Vålandshaugen vest for dagens Rogalandsgate. Våland lå på denne tiden under Peder Klows Bispeladegård, og det var av kaptein Klow, Endres far, Nils Endresen Riska, hadde fått bygsle jord på Våland av. Fra 1809 var det lensmann Ivar Svenson Oftedal som overtok Bispeladegården fram til 1836 da han flyttet til Nedre Madla med sin familie. Kjennskapet til familien Oftedal skulle seinere bli til nytte

for menneskene på husmannsplassen, skal vi se.

Endres foreldre Nils Endresen Riska (1773-1837) og Anna Svendsdatter Fotland fra Time fikk i 1798 bygsle ca 50 dekar jord av Peder Klow på Våland. Besteforeldrene til Nils kom fra Tasta, men fra 1680-tallet fikk de bygsle jord av stavangerborgerne Jørgen Thommesen og Johan Prael på Riska. Navigasjonslæreren i Stavanger på 1850-tallet hadde således kun jordbrukere som forfedre, men han hadde en eldre bror, Svend, som var født på Riska i 1795, men som hadde vokst opp på Våland, som ble skipperborger i Stavanger fra 1828. I 1831 ble Svend gift med Marie Pausldatter Hinna. Ekteparet bodde til leie hos skipper Risa i Nedre Strandgate 52 mens Svend bl.a. førte skuta "Caroline" for Jacob Kieland & Søn" (1840-1856) og Helliessen & Co's galeas "Haabets Anker" (1856-1862).

I 1845 utnyttet Svend sitt bekjentskap med lensmann i Goa, Ivar Svenson Oftedals familie på Nedre Madla, og av lensmannens sønn, Jonas, fikk han kjøpe bruke nummer 7, "Raunevodl" på Madla samt et stykke av kjøpmann Johan Erik Nyman på Stokka, som gjennom kona Ingeborg Oftedal hadde arvet et stykke etter svigerfaren på Madla, og på Malda bodde Svends familie fra 1846 mens han selv fartet vide om i verden som skipper på stavangersku-

ter. Svend og Marie fikk flere sønner som utdannet seg til skipsoffiserer blant annet med farbror Endre som navigasjonslærer. Om sjømannsfamilien på Madla har jeg skrevet i boka "Madla i fortid".

Om Endre selv drog til sjøs, vet vi ikke (han står ikke oppført i sjømannsrullene for Stavanger), men han fikk i alle fall en bror og fire nevøer som ble skipperer på stavangerskuter, så det må ha vært snakk om mye sjømannskap og skipsfart i denne familien. Endres yngste bror, Erik (født i 1804), bosatte seg for øvrig som farger i Forstaden ved utløpet av Skolebekken.

Endre fikk ansettelse som skomakerlærling. 2. april 1827 fikk 26-åringen sitt borgerbrev som skomakermester i Stavanger. 25. mai samme år giftet han seg med Rachel Rasmussdatter Haarr (1804-1883) datter av "consumptionsbetjent" Rasmus Rasmusen Haarr og Johanna Marie Diderichsdatter Bass. Haarr hadde gjort tjeneste hos Ole Smith Ploug i sin ungdom, før han ble tollfunksjonær. Han døde allerede i 1809, og da kona døde i mars 1827, kom det fart i gifteplanene til Endre og Rachel som deretter overtok Rachels barndomshjem i Kirkegate 9.

Endre etablerte sitt skomakerverksted i dette huset. På sørsiden (7) og nordsiden (11) lå baker Peder Enochsen Svalestad Egenæs sine to sentrumseiendommer, og i vest hadde ekteparet Vaaland madam Inger Jorine Jespersens hotell som nabo ved hjørnet mot bakken som seinere skulle kalles Prostebakken. I 1842 skulle Kirkegaten utvides ved dette hjørnet. Referatene fra bystyreforhandlingene nevner den smale "Kuk" ved dette hjørnet, men vi får håpe at det er snakk om en "huk" – altså et hukk eller bøy i veien, for gaten var bare 2,5 meter bred ved nedløpet mot Skagen, og i 1842 bestemte bystyret at gatebredden skulle dobles ved Nilsens skomakerverksted. Referatene forteller for øvrig også at Egenæs' hus på nordsiden av Vaaland (i dag Rolfsen og Vanessa) nettopp var brent ned.

Tegningen av Gunnar Wareberg, etter et fotografi fra 1865, ser vi fogd Holms hus og Sømandsskolen fra torgsiden.

I 1848 sa Nilsen Vaaland opp sitt borgerbrev som skomaker og erstattet det med et nytt som handelsborger. Vaaland var også politisk engasjert, og han var medlem av bystyret og formannskapet i årene fra 1851 og til et stykke ut på 1860-tallet. Han var også medlem i fattigkommissjonen i 1859. I 1860 satt han i reguleringskommissjonen som ble oppnevnt etter Storabra'en 13. mars 1860. Og han var på vegne av denne kommissjonen med på å måle opp nye tomter, bl.a. for Ole Knudsen på Idsøstykket (Nytorget) i 1861.

Endre Nilsen Vaaland var altså en meget respektert og begavet skomakermester, handelsmann og samfunnsborger. Det var gjennom selvstudier han hadde ervervet sine omfattende kunnskaper innen navigasjon og matematikk. Siden han var utstyrt med pedagogisk talent og teft var han en skattet privatlærer innen navigasjon blant byens framtidige styrmenn og skipperer, og da Stavanger sjømannsskole var ett år gammel i 1854, ble Endre Nilsen ansatt som andrelærer i navigasjon ved skolen med 30 spesidaler i lønn per måned. Nilsen Våland søkte om å bli førstelærer i navigasjon allerede da skolen ble opprettet i

1853, men skipskaptein Carl Hugo Asken-green ble foretrukket til denne oppgaven. Året ette søkte Vaaland om den nyopprettede andrelærestillingen ved skolen mot at han tok med seg sine 18 privatelever over i den nye Sjømannsskolen.

Dette ble godtatt av bystyret, og han fikk stillingen samtidig som amtmannssønnen Lauritz Carl Aas ble ansatt som lærer i sjørett, vekselrett, kontraktlære og rettskriving 10 timer per uke. Fire år seinere satte Aas opp Malde Teglværk ved Hafrsfjorden.

Vaaland fikk kort vei til arbeid, for fra 1853 til –55 holdt sjømannsskolen til i leide lokaler i Urgate 2, noen meter vest for Vaalands bolig, men i løpet av 1855 flyttet skolen til nye lokaler i Nedre Strandgate 21, et hus som da tilhørte stadshauptmann Ole Helliessen. Fra 1857 til 1893 holdt sjømannsskolen til i det såkalte fogd Holms hus ("Vaaningshus 446") ved dagens Torgtrapper.

Det blir hevdet at Vaaland var så populær som navigasjonslærer at han represen-

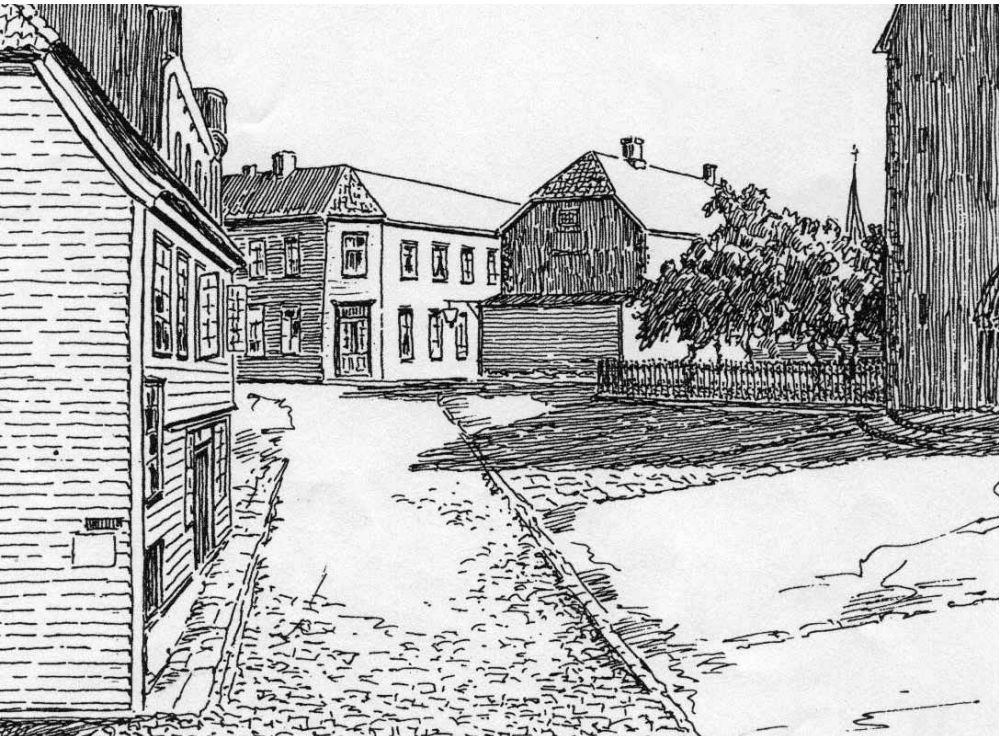
Urgaten 2 ved Brattega

Da skipsreder og handelsmann Jan Kielland gikk konkurs under Napoleonskrigene i 1800, fikk han jobben som byens postmester fra 1808 og fram til sin død i 1813. Da ble denne stillingen overtatt av hans enke Anna Dorothea Kruse som fra 1815 hadde sitt postkontor i Urgate 2 fram til sin død i 1847 da sønnen Caspar Kruse Kielland overtok – fram til han døde i 1852. Kruse Kielland hadde da vært morens høyre hånd og fungert som postfullmektig fra 1822. De to siste årene av sitt liv flyttet han postkontoret opp i huset til fogd Søren Daniel Schiøtz i Laugmannsgate 2.

1.april 1850 kjøpte Stavanger Sparekasse postmester Kiellands hus for 2300 spesidaler. I 1881 ble huset solgt videre til Stavanger Sparebank som hadde sin utlånsavdeling her. Det ble lagt inn gassbluss i huset i 1863. Venterommet ble en tid nyttet som leseverelse for Arbeidernes understøttelsesforening. Sparebanken gikk konkurs i 1889. Innbruddstyven Ole Høiland fortalte at han hadde gravd ned en større pengesum i bakken ved det gamle posthuset, noe som lokket mang en stavangerungdom til å grave i Brattebakken.

Sjømannsskolen fikk leie lokaler i dette huset fra oppstarten i 1853 til 1855. Deretter fikk skolen leie lokaler hos statshauptmann Ole Helliessen i Nedre Strandgate 21 fram til 1857.

Området omkring domkirkeplassen på 1860 tallet.

Til venstre på tegningen av Gunnar Wareberg, ligger br. nr. 446 på Torget – et hus som hadde tilhørt kjøpmann Tarald Bahr før fogd Holm kjøpte det. I dette huskomplekset ble Alexander L. Kiellands mor, Christiane Lange, født i 3. april 1820, to år etter at hennes familie ble leieboere der ved sin ankomst til byen da faren, Alexander Lange, ble tilsatt som residerende kapellan i Stavanger Domkirke. I 1852 kom huset for salg, og kommunen kjøpte det og leide det ut til Sømmandsskolen fra 1857. Politikammeret fikk også plass i den delen av bygningskomplekset som vendte mot Domkirken. Mellom Sømmandsskolen og politikammeret lå Sprøitehuset hvor byens brannsprøyte ble oppbevart. Det var i andre etasje i Sprøitehuset tegnelærer Bernhard Hanson hadde leilighet og tegneskole, der blant annet Kitty Kielland og Lars Hertervig var elever. Siden ble disse værelsene nyttet som vaksinasjonslokaler og vaktrom for lyktetenneren.

I referat fra Stavanger Bystyres Forhandlinger for 19. februar 1857 kan vi lese: "Den Committe hvem det ved Repesætantbeslutning af 17. Decbr. f. A. blev overdraget at iværksette Opførelse af en Bygning til Sømmandsskolen, har ved Indberetning af 9. Ds. meddelt, at en Bygning, der inneholdt 8 større Værelser til Skolelocale foruden en passende Beboelsesleilighed for Førstelæreren [Carl Hugo Askenbeerg], maatte have en Længde fra 32 til 35 Alen, 18 Alen Bredde og 2 Etager, og at den vilde løselig beregnet koste mindst 4500 á 5000 Spd. at opføre. Samtidig med denne Indberetning har Formandskabet modtaget Tilbud fra Dhrr. Søren Berner, Buch, J. Middelthon, Henrik Svendsen, der ifølge Kjøbekontrakt af 16. f. Md. ere Eiere af Foged Holms Huus her i Byen om at Commun indtræder i deres Kjøb og overtager Eiendommen for Byens Regning imod at betale 5500 Spd. Kjøbesum og at indrømme Sømmandsskolen det fornødne Locale, hvormed Beslutning af 17. Decbr. f. A. igjen maatte opgives." Og slik ble det altså, og i dette huset holdt Sjømannsskolen til fram til 1893 da huset ble revet. Sjømannsskolen flyttet da til Fred. Hansens hus Skagen 18, hvor den var fram til 1909.

Nedre Strandgate 21.

Skagen.

terte en fare for at den nye sjømannsskolen måtte legges ned. Alternativet var å ansette Vaaland som andrelærer. Referatene fra Bystyret viser i alle fall at det var Vaaland som søkte jobb både som første- og andrelærer i navigasjon ved den nyopprettede skolen henholdsvis i 1853 og 1854. I 1856 fikk Vaaland 200 spesidaler i årslønn, men i 1857 fikk han samme sum for et halvt års kursur, men han måtte da love å avstå fra å drive privat undervisning i navigasjon ved siden av. I 1858 var lønnen steget til 300 spesies for åtte måneders undervisning. Samtidig overtok Erik Svendsen Gabrielsen som førstelærer i navigasjon etter Askengreen som døde i 1857 bare 30 år gammel.

Gabrielsen var født i Stavanger i 1831 som sønn av grosserer Lars Gabrielsen og Martha Svendsen (datter av skipsreder og kjøpmann Erik Svendsen og Oline Larsdatter Aarsvold). Erik Svendsen Gabrielsen var gift med Caroline Bergithe Helliessen (datter av grosserer Knud Helliessen og Ingeborg Furre.) Erik Svendsen Gabrielsen var skipskaptein før han ble bestyrer ved Sjømannsskolen i Stavanger. Han døde i 1900.

I 1859 underviste også fattigforstander Ole Omdahl ved Sjømannsskolen i kubikk- og vekselregning mens seminarist Sven Oftedal (far til presten Lars Oftedal) underviste i rettskriving. I 1859 hadde skolen hele 133 elever. Dette året ble Svendsen Gabrielsen sendt til København for å bedre sin kompetanse innen navigasjon. Han gikk da opp til høyere navigasjonseksamen etter å ha fått undervisning av kaptein Tuxen (sønn av sjøkaptein Peder Mandrup Tuxen som hadde i vært i Stavanger i forbindelse med oppbyggingen av et norsk kystforsvar under krigen mot England 1807-1814).

Kaptein Julius Olsen (født 1848), som drog til sjøs første gang i 1862, forteller følgende om Endre Nilsen Vaaland:

”Han drev sitt skomakerverksted samtidig med navigasjonsskolen. Skolen var i en stue og verkstedet i et lite kammers ved siden av. Huset var nærværende til S. Leversens hus på hjørnet av Arneageren og Kirkegaten. Når guttene kom med sine arbeider brukte han å legge skjærebrettet på knerene og rettet oppgavene. Satt han og skar på brettet, tømte han det bare og la det så omvendt på knerene når oppgavene skulle rettes.”

Vaaland har fått sitt ettermæle knyttet også til de gode vannstøvlene han lagte for byens skipsførere. Skipsførerne avla gjerne en visitt hos skomakermesteren som hadde gjort hobbyen til yrke. Vaaland var en trivelig kar å drøse med, og navigasjonslæreren gledet seg over å få oppdatert sine egen kunnskaper fra skipperne som hadde erfart

hva kunnskaper innen navigasjon betydde i praksis.

Endre og Rachel hadde disse barna: Rasmus (1826-1863), skipper, gift med Olene Lønning, Anna (1828-1885), gift med skipsfører Anton Danielsen, Johanna Marie (1830-1895), gift med skipsfører Hans Jørgen Eliassen, Rachel (1832-1897), gift med skipsfører Rasmus Johnsen, Niels (1834-1874), druknet da han var til sjøs, gift med Elise Rebekka Møller, Elisabeth

(1837-1883), Ulrikke (1841-1866) og Sven (1841-1841). Vi ser altså at Vaaland hadde tre svigersønner som alle var skipper. Døtrene må ha vært trygge på at de ville få applaus av opphavet hvis de kom hjem med skipsoffiserer som sine utkårede!

Navigasjonslærer Endre Nilsen Vaaland døde i Stavanger 5. februar 1879. Året før ble Kirkegate 9 solgt til Severin Leversen fra Stavanger.

Rettelse til årsberetningen for 2002:

Stavangeren nr. 4/2003 inneholdt årsberetning for Byhistorisk Forening for 2002. Ved en inkurie var styret for dette året blitt erstattet med de tillitsvalgte for 2003!

Styret har i 2002 bestått av:

Leder Berit M. Grande
nestleder Hallvard Ween
Brith Tan
Eli Vareberg
Petter Løhre
Jostein Soland
Bjørn K. Aarre

Varamedlemmer:
Kirsti Lærdal
Randi Folkestad

B

PORTO BETALT
VED
INNLEVERING
PP

Returadresse: Byhistorisk Forening, Postboks 351, 4001 Stavanger

bank • fond • forsikring • eiendomsmegling

Verdier skapes lokalt

Lokal verdiskaping er et hovedmål for oss i SpareBank 1 SR-Bank. Og ingen skaper større verdier enn overskuddsmennesker som får anledning til å utfolde seg.

I en årrekke har vi vært regionens største støttespiller til lokal kultur og idrett. Vi gjør det fordi slike aktiviteter skaper uerstattelige verdier på lokalplanet. Verdier som gjør samfunnet vårt verd å leve i. Fordi kultur, idrett og utfoldelse gir oss et samfunn som preges av overskudd. Langt utover det økonomiske.

Alt på ett sted.

MAWA

SpareBank 1 SR-Bank